

<http://www.diva-portal.org>

Postprint

This is the accepted version of a paper published in . This paper has been peer-reviewed but does not include the final publisher proof-corrections or journal pagination.

Citation for the original published paper (version of record):

Nylund Skog, S. (2024)

I den svenska bubblan: Om midsommarfirande och svenskhet på Mallorca

Budkavlen, 103: 14-36

<https://doi.org/10.37447/bk.147353>

Access to the published version may require subscription.

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sprakochfolkminnen:diva-2867>

SUSANNE NYLUND SKOG

I den svenska bubblan

Om midsommarfirande och svenskhet på Mallorca

Etnologen Nils-Arvid Bringéus skriver i sin numera klassiska bok *Årets festdagar* att midsommar är ”årets mest svenska helg” och att midsommarstången, jämte dalahästen, är ”den främsta Sverigesymbolen” (1999:80). Han är inte ensam om att framhålla midsommar som en av de mest svenska högtiderna, även Arne Norlin, vars bok *Allt om våra högtider* utkom 2023, frågar sig om midsommar egentligen inte borde vara Sveriges nationaldag.

Sedan år 1953 firas midsommarafton i Sverige alltid på en fredag och infaller mellan den 19 och 25 juni. Ursprungligen var datumen fasta och midsommarafton firades den 23 juni och midsommardagen den 24 juni på Johannes Döparens dag, som har varit en festdag inom den kristna kyrkan i omkring 1 500 år.

Runt om i världen firas Johannes Döparens dag, exempelvis St. John på Irland, St. Hans i Norge och San Juan i Spanien (Sant Joan på katalanska). På många håll inleds firandet på aftonen före Johannes döparens dag med fester och festivaler relaterade till sommarsolståndet. I Portugal hålls en stor fest i Porto, känd som Festa de São João do Porto. I Sydamerika äger det största firandet, Festa Junina, rum i

de nordöstra delstaterna i Brasilien. På Mallorca börjar Fiesta Sant Joan med Nit de Foc (eldens natt).

I fokus för den här artikeln står hur personer som räknar sig som svenska och som lever och bor helt eller delvis på Mallorca firar midsommar.¹ Syftet är att undersöka hur midsommar firas och hur kopplingar till Sverige och svenskhet kommer till uttryck i firandet. Vilka delar av firandet anses vara viktiga och vilka är av mindre betydelse? Hur är dessa länkade till Sverige och svenskhet? Integreras midsommarfirandet med Sant Joan eller hålls traditionerna isär?

Artikeln tar sin utgångspunkt i material som insamlades under ett fältarbete på Mallorca i juni 2023. Antalet svenskar som bor i Spanien beräknas till drygt 100 000, baserat på siffror från svenska utlandsmyndigheter år 2022 (sviv.se). Enligt mäklarfirman Fastighetsbyrån bor cirka 6000 av dem på Mallorca (fastighetsbyran.com).

Under en veckolång vistelse på ön intervjuade och talade jag med ett trettio-tal personer som positionerade sig som svenskar och som bor på Mallorca helt eller delvis. Fyra av dessa gjorde jag inspelade samtalsintervjuer med. Jag deltog även i det katalanska Sant Joan-firandet i Palma, besökte semesterorten Alcudia på öns norra kust, liksom butiker, restauranger och hotell som framhåller svensk prägel eller har svenska ägare (dagf02384). Alla personer har getts fiktiva namn. Jag har också tagit del av folkminnes- och mediamaterial, samt webbplatser där midsommar- och Sant Joan-firande beskrivs (t.ex. *Majorca Daily bulletin*, *Mallorcanyheter*, *Mallorcanytt*, samt *See Mallorca*).

Artikeln inleds med en beskrivning av det teoretiska ramverket med utgångspunkt i begreppen tradition och svenskhet. Därefter följer artikelns analys av hur svenskar firar midsommar med avstamp i fältarbetet på Mallorca. Artikeln avslutas med en jämförelse mellan midsommar- och Sant Joan-firande, och jag konkluderar att traditionerna hålls isär eftersom de är viktiga i skapandet av nationell identitet för svenskar respektive katalaner.

Tradition och svenskhet

Midsommarfirande är en tradition i den bemärkelsen att det är en process där det förflutna skapas i nuet. Som flera forskare påpekat fungerar traditioner som ett slags modeller av det förflutna, vilka är oskiljaktiga från tolkningar gjorda i nuet (se t.ex. Bronner 2000; Eriksen 1994; Oring 2013). En tradition är alltså inte en avgränsad enhet bestående av urskiljbara beståndsdelar, utan en process av tolkning, där mening tilldelas i nuet genom att hänvisa till det förflutna (Handler & Linnekin 1984:287). Annorlunda uttryckt är en tradition en symbolisk konstruktion med vilken människor i nuet etablerar samband med det förflutna och ger vissa kulturella former värde och auktoritet (Briggs 2020:92). Traditioner hänvisar alltså till det bekanta och historisk kontinuitet skapas, samtidigt som gemenskap och olikhet förstärks (Hobsbawm & Rangers 2020:6–7; Noyes 2009).

Midsommarfirande finns med på Sveriges förteckning över immateriella kulturarv *Levande kulturarv*, som Institutet för språk och folkminnen förvaltar. Arbetet med förteckningen sker inom ramen för Unescos konvention om trygghet av det immateriella kulturarvet. Etnologen Owe Ronström har påpekat att det är viktigt att skilja på kulturarv och tradition eftersom de utgör två ganska olika sätt att tolka, förstå och gestalta det förflutna (2010a). Om traditioner är flera där varje grupp, by eller bygd har sina egna traditioner tenderar vi att förstå kulturarv i singular, som vårt kulturarv. Det finns ur ett sådant perspektiv färre kulturarv än traditioner vilket gör kulturarven mer värdefulla och dyrbara, skriver Ronström (2010a:276; se även Edson 2004). Om tradition producerar det lokala, så är kulturarv kopplade till större enheter, såsom nationen, Europa eller Världsarv.

Betraktade så kan traditioner och kulturarv också uppfattas som två konkurrerande och oförenliga sätt att producera det förflutna i nuet. Midsommarfirandets förankringar i lokala traditioner i Sverige, i kombination med dess status som immateriellt kulturarv och firandets internationella utbredning, gör dock att jag i denna artikel betraktar traditioner och kulturarv som två aspekter av

samma fenomen, där kulturarv förstås som “användningen av det förflutna som en kulturell, politisk och ekonomisk resurs för nuet” (Ashworth m. fl. 2007:3).

I likhet med kulturgeografen Katarina Mattsson menar jag att svenskhet bör förstås som en position i ett maktlandskap och inte som en naturlig eller automatisk följd av att vara född i Sverige, vara delaktig i en ”svensk kultur” eller utseendemässigt karaktäriseras som svensk (Mattsson 2005:146–148). I min förståelse av svenskhet är jag inspirerad av Floya Anthias, professor i sociologi och social rättvisa, som i sin forskning lanserat begreppet social positionering (se t.ex. 2012; 2020). Begreppet riktar blicken mot svenskhet som en position, vilken kan intas av (och tilldelas vissa) och inte andra. Positionen inbegriper också en kroppslig aspekt där klassificeringen av en person som svensk utifrån utseende ger fördelar. För den som innehar positionen svensk blir det alltså möjligt att göra och säga vissa saker som annars inte är möjliga.

Midsommar på Mallorca

Fältarbetet inleddes med att jag deltog på en informell födelsedagsfest med ett tjugotal svenskar i övre medelåldern. Födelsedagsbarnet Henrik och hans fru Annette som höll festen brukar inte fira midsommar på Mallorca, utan de firar oftast i Sverige. Året då vi träffades var ett undantag eftersom de inte hade möjlighet att ta ledigt mer än några dagar. Henrik och Annette hade detta år planerat att äta middag på restaurang med svenska vänner och sedan titta på Sant Joan-firandet.

Det visade sig vara vanligt bland de som deltog på födelsedagsminglet, och som är åretruntboende på ön, att antingen besöka Sverige för att fira midsommar eller att ses informellt på en middag och sedan beskåda det spanska firandet. Deras midsommarfirande på Mallorca inleds ofta med sill-lunch som kan övergå i grillning eller att beskåda Sant Joan-firande.

Fiesta de Sant Joan med Nit de Foc är en av årets största fester på Mallorca. Många samlas på Mallorcas stränder, klär sig i vitt, tänder stora brasor och äter tillsammans. Som någon skriver på Facebook är det ”folkligt och festligt på alla sätt”. Samma person noterar också att det kan ”gå vilt till bland eld och dansande demoner”.

I festivalen på Nit de Foc ingår nämligen Revetla och Correfoc. Revetla betyder ungefär festligheter medan correfoc, som liksom revetla är katalanska, betyder eldlopp och beskrivs som ”lekfulla upptåg där man i rörelse sprider fyrverkerier från handhållna pjäser av typen fontäner eller häxkvastar, efterliknande Djävulens eller drakars eld” (*Wikipedia*).

Mattias driver hotell i Palma och har bott på ön i flera år. Han berättade att föregående år hade han ordnat midsommarfirande på hotellet, men detta år var det inte tillräckligt många svenskar kvar på ön för att firandet skulle kunna genomföras. För att det ska bli ett riktigt midsommarfirande krävs alltså ett visst antal svenskar, enligt honom. Detta år valde Mattias, i stället för att fira midsommar med svenskar, att introducera midsommarfirande för sin dotters mallorkinska pojkvän och hans familj på deras gård. Det skedde då redan den 18 juni.

De flesta av dem som deltog på födelsedagsminglet verkade inte lägga alltför stor vikt vid varken firandet av midsommar eller av Sant Joan. Två av deltagarna skulle arbeta på midsommar, en med catering på ett bröllop och den andra på flygplatsen med att ta emot resenärer. Flera berättade dock om hur de brukade fira midsommar i Sverige med dans runt midsommarstång, kransar i håret och stora trädgårdskalas.

En person som deltog på minglet, och som till skillnad från de flesta andra, satsade stort på att fira midsommar på Mallorca, var Kennet. Han omtalades av de som deltog på minglet som mycket kunnig på midsommar. De berättade att midsommarfirande i Kennets regi innehöll mängder av god mat, inklusive sill och nubbe, på en stor terrass i Palmas centrum med egenhändigt tillverkad midsommar-

stång. Inför midsommar har Kennet mycket att stå i, bland annat skulle han lägga in sill.

De flesta traditioner inbegriper ett visst mått av normering och värdering, som handlar om att vi lär oss att det finns rätt sätt att genomföra en tradition på. Vissa personer brukar också utses (eller utse sig själva) som ansvariga för att en tradition utförs på rätt sätt. I det här sammanhanget hade Kennet tilldelats den rollen. Han verkade dessutom vara villig att axla positionen som en slags expert på svensk midsommar. För att kunna göra det krävdes naturligtvis också att han av de andra bekräftades som svensk.

I en annons om midsommarfirande på Mallorca i Svenska kyrkans regi, uppmanas alla att för att kunna fira svensk midsommar ”så klassiskt det går” ta med vänner och grannar, filt, mat och dryck samt löv och blommor för att klä midsommarstången som redan finns på stranden.

Här håller alltså skribenten, liksom personerna på minglet, tydligt isär svenskt midsommarfirande och mallorkinskt Sant Joan-firande. I dessa sammanhang framhåller flera att midsommarfirandet är lite lugnare än firandet av Sant Joan. Vid ett tillfälle kommenteras skillnaden såhär: ”Svenskt midsommarfirande i all ära men den stora festen är på söndag.” Midsommarfirande som i Sverige brukar betraktas som en helg präglad av festande beskrivs här som en lugn inledning till den stora (Sant Joan) festen på söndagen.

På semesteranläggningen firas dock enbart midsommar. Anläggningen ligger i Alcudia på Mallorcas norra kust och tar huvudsakligen emot familjer från Sverige, Norge, Danmark och Finland. Där firas midsommar så svenskt som möjligt, säger Olivia, som jag intervjuade och som arbetar med event och fester på anläggningen.

Hon berättade att på anläggningen är de som i en ”liten svensk bubbla”. På midsommarafton gör de kransar och sådana saker ”för att folk ska känna sig lite som hemma”. Det är också en chans för

personalen att få ”göra något lite roligare på jobbet och ge det lilla extra utöver det vanliga aktivitetsprogrammet”.

Midsommarfirandet på anläggningen inleds redan på förmiddagen med att personal och gäster gemensamt binder kransar. För det ändamålet har de ”beställt väldigt mycket blommor”. De håller till på en liten gräsplätt där de både gör kransar och klär midsommarstången. Vid halv två kommer anläggningens ”maintenanc-gubbar” och bär i procession den klädda stången till stranden. I programmet för midsommarafton ingår också ”midsommarvattengympa” och ”showteamet” ordnar midsommardans på stranden i tre stora ringar. Gemensamt dansar de till ”fyra, fem låtar”. Då deltar även anläggningens maskotar med kransar på huvudena.

Därefter följer lite tävlingar, där personal och gäster brukar bilda motståndarlag, och lekar för barn över åtta år. Det är ”festlekar, hoppa säck, sked med ett ägg, springa till vattnet och fylla vatten i vattenflaska och den som har fyllt bägaren mest upp vinner”. Likaså ordnas ”barnpooldisco” med speciellt midsommartema.

Vid femtiden har de en ”speciell midsommar-show” som koreograferats till svenska midsommar-låtar, till exempel Ted Gärdestad och ”det blir lite singalong”. De enbart svenska artisternas låtar är förslag från researrangörens ”produktmanager hemma i Stockholm”. Klockan sex har de ”en stor midsommarbuffé”, som även personalen får äta. ”Det är en fantastisk dag”, konkluderar Olivia.

Smycka, bära, dansa och leka

I ett svar på en frågelista skriver en kvinna i åttaårsåldern att midsommar är den helg som betyder mest för henne och att det är ”en urgammal tradition” (dagf1006). Den här kvinnan är inte ensam om att referera till midsommar som en tradition med en mycket lång historia och till inslagen i midsommarfirandet som ”urgamla”.

I midsommarfirandet på semesteranläggningen finns flera sådana inslag som av deltagarna uppfattas som gamla och traditionel-

la. Inslagen hör dock inte uteslutande till midsommar, utan ingår i många traditioner. Det gäller bland annat själva utsmyckningen och omvandlingen av platsen och deltagarna. På semesteranläggningen skapas med den blomsterdekorerade midsommarstången och blomsterkransarna en förhöjd ”svensk bubbla” som gör det ”lite roligare, något extra utöver det vanliga”, som Olivia uttryckte det.

Att göra saker tillsammans är en väsentlig del av alla traditioner. I det här fallet binder deltagarna kransar och klär midsommarstången gemensamt under ledning av underhållningsteamet. På så vis deltar alla i omvandlandet och övergången från vardag till fest på anläggningen. I omvandlingsprocessen inkluderas även anläggningens maskotar genom att de får bära kransar.

Maskering och utklädnung är ett annat vanligt inslag i de flesta traditioner. Nutida exempel är påskens gubbar och kärringar, Halloweenens spöken och julens tomte (Gunnell 2007; Skott 2013). I midsommarfirandet på Mallorca är inte maskeringen i fokus, utan blomsterkransar används för att skapa en vacker inramning och feststämning, samtidigt markeras vilka som deltar och kan inkluderas i gruppen svenskar.

En central del i midsommarfirandet på anläggningen är att klä, smycka, i procession bära, resa och sedan dansa kring midsommarstången. Midsommarstången upplevs ofta som ursvensk och har en lång historia i Sverige, men eftersom det ingår i en traditions överlevnad att den kan förändras och anpassas till nya sammanhang är det inte möjligt att teckna en klar och tydlig utvecklingslinje över tid. Förmodligen kom midsommarstången till Sverige med invandrande tyskar någon gång under 1400–1500-talen och spreds därefter från städer och mellansvenska gods till allmogen (Swahn 2014:67; se även Svensson 1938:77; Schön 1989:81). I de germanska länderna smyckades ofta hemmen med gröna blad och blommor för att markera vårens ankomst, vilket kallas att ”maja”. Majandet i kombination med en tävling där måltavlan var en fågelbild uppsatt på en hög stång, antas vara grunden till maj- eller midsommarstången.

Ordet midsommarstång nämns tidigast 1635 och enligt avbildningar stod midsommarstången ofta uppe året runt (Ejdestam 1971:108; Swahn 2014:66). Utseendet på midsommarstången har dessutom varierat stort över tid, men standardiserades på 1900-talets under hembygdsrörelsens framväxt.

Det finns också beskrivningar av midsommarmajning och -stäng-er i kyrkor i början av 1600-talet i Karlstad, där ungdomar byggde lövsalar och lövportaler, skapade små spiror, majstänger och gick i procession med och dansade kring dessa (Schön 1989:82; Svensson 1938:79). Efterhand blev spirorna i kyrkorna utrensade och flaggstångshöga, stationära majstänger blev utmärkande för den svenska midsommaren (Bringéus 1999:84). Det berättas också om lövmarknaden på Munkbrotorget i Stockholm i början av 1800-talet där det såldes flera hundra sorters majstänger dekorerade med blommor, färgat papper, äggskal och guld-papper och med vimplar av kattun, lärft, taft, flor med mera. Bilder från slutet av 1700-talet visar dessutom att majstängerna hade fot precis som vår tids julgranar (Bringéus 1999:82).

Midsommarfirandet på semesteranläggningen i Alcudia har flera spår av dessa traditioner. Inte bara majas midsommarstången, den bärs i procession för att därefter dansas kring. Inslagen med ringdans och festlekar har minst lika vindlande och lång historia som midsommarstången och är likaså ett vanligt inslag i många traditioner. Men även om flera sånglekar har en lång historia, adderas ständigt nya tillskott. Ett exempel är sångleken ”Små grodorna” som har fransk förlaga och skapades vid förra sekelskiftet på slöjdseminariet Näs, där det fanns speciella kurser i sånglekar och danser. Att lekarna kring midsommar inte varit desamma över tid framgår i folkminnessamlingarna. Ett sådant exempel är en uppteckning från 1926, där Eva Hagberg från Västergötland, född 1846, berättar att hon kring midsommarstången lekte en lek som hette ”Bära Butler”.

Butlern var ett bylte, ett nystan med ett förkläde om, för bollar hade vi inte. Och så lekte vi ”köra hunn i håll” en var utanför och en var innanför ringen. Den som var utanför böstade till en i ryggen.

I anläggningens midsommarfirande ingår inte ”Bära Butler” och ”köra hunn i håll”, i stället är det festlekar som att ”hoppa säck” och att springande balansera ett ägg på en sked hållen i munnen.

I barnens anda

För många är fest- och sånglekar förknippade med barn och det framgår även av intervjun med Olivia att midsommarfirandet på anläggningen huvudsakligen är inriktat på barnen. Semesteranläggningen går, som Olivia säger, ”i barnens anda liksom”.

I samtalen med de som deltog på födelsedagsminglet blev det också tydligt att de delar av midsommar som de vill bevara och föra vidare, är de som är riktade till barnen. Magnus, som bor växelvis på Mallorca och i Stockholm, har en 4-årig dotter, och han berättade att de ännu inte börjat fira midsommar med henne eftersom de vill hålla sig borta från ”små grodorna” så länge som möjligt. Indirekt beskriver han alltså dans runt midsommarstången som ett nödvändigt ont och en del av barndomen för (de som positioneras som och vill positionera sig som) svenskar.

Att traditioner generellt går mot att bli mer inriktade på barn har bland andra etnologen Jonas Frykman (1999) beskrivit och folkloristen Fredrik Skott visat i sin studie *Påskkäringar* (2013). Med andra ord tycks det vara en allmän trend i traditionssammanhang, vilket dock inte ska tas som intäkt för att traditionerna mist sin betydelse, som Ronström noterat har de traditioner som funnits länge en förmåga att kombinera sega strukturer med snabba förändringar (2010b).

De flesta som deltog på födelsedagsminglet hade dock vuxna barn. De berättade att när deras barn varit små hade firandet av midsommar och andra högtider varit viktigare. Med de små barnen hade de vissa år deltagit på arrangemang liknande det vid semesteranläggningen. Andra gånger hade de rest till Sverige för att deras barn skulle få möjlighet att uppleva liknande midsomrar som de själva varit med om som barn.

Ursprunget till termen tradition finns i den latinska termen ”traditio” som betyder att överföra privat egendom från en generation till en annan. Även om midsommar inte är en privat egendom så har firandet länkar till den här ursprungliga betydelsen. Det handlar om en slags kunskap (eller praktik) som överförs från en generation till en annan. Ur ett sådant perspektiv är det inte förvånande att barnen är i fokus eftersom det är de som ska ta hand om traditionen och i sin tur föra den vidare. Samtidigt som barnen är de som ska föra traditionerna vidare blir de också under själva firandet de som möjliggör för de vuxna att delta i vissa delar av firandet. När endast vuxna deltar i midsommarfirande förekommer sällan sång- och festlekar.

Ett besök på webbplatsen och Facebook-sidan för Svenska skolan i Palma de Mallorca indikerar också betydelsen av att lära barnen om svenska traditioner. Här firas nationaldagen, advent, jul, påsk och inte minst lucia. På anläggningen firas utöver midsommar även nyår, jul, sjuttonde maj och lucia. De har även teman kring Halloween och påsk, men som enbart riktar sig till barnen.

Även för de svenskar som bor på Mallorca och inte har barn i svenska skolan är det viktigt att föra vidare de traditioner som anses svenska. Ellen träffade jag i ett annat ”svenskt” sammanhang under min vistelse på Mallorca. Hon är uppvuxen Göteborgs skärgård, har bott på Mallorca i nio år och har barn som går i spansk skola. Hon berättade att hon tycker att det är viktigt att överföra svenska traditioner till sina barn. Självt har hon fina minnen av midsommar från sin uppväxt. Då band de kransar, reste stång och hela bygden samlades. I år har de inte firat med familjen eftersom barnen haft mycket med skolavslutningen, men förra året band de kransar och åt smörgåstårta.

Den viktiga maten och de viktiga svenskarna

Att tillaga och äta mat är en viktig del av många traditioner. Så är också fallet med midsommarfirande, men vad som anses typiskt och viktigt att äta varierar, även om några inslag (för många)

anses nödvändig för midsommar. Ellen och hennes familj åt, som nämnts, smörgåstårta på midsommar. De andra jag talade med framhöll i stället jordgubbar, sill och nubbe som viktiga delar av midsommarfirandet.

Olivia berättar att det inför midsommarbuffén på semesteranläggningen var många möten med den spanska kökspersonalen som frågade: ”Vad är det man äter? Vad vill man ha?” Personalen har också ”varit på Ikea och köpt lingon och senap och sådana saker”.

Här ser vi att mat som anses svensk, t.ex. Ellens smörgåstårta, kvalificerar för midsommarmat. Troligen är det få som har just senap och lingon på midsommarbuffén i Sverige. Men midsommar verkar vara så ”svenskt” i Spanien att all svenskt kodad mat fungerar på midsommarbuffén.

Buffén innehåller även mat som bjuds i Sverige till midsommar, ”mycket gravlax och ägg och räkor” och naturligtvis ”jordgubbstårta”. På anläggningen har man dock inte tagit fasta på traditionen av att dricka nubbe. Olivia berättar att det är sangria och cava till de vuxna och juice till barnen, och det är ”inte så stort fokus på alkohol”.

Inte heller affären The Swedish shop, som ligger centralt i Palma, säljer några alkoholrelaterade drycker. Sortimentet är huvudsakligen inriktat på svenska matvaror som kan vara svåra att få tag på i Spanien. Butiksägaren berättar att det som säljer mest inför midsommar är västerbottenost, sill, gräddfil och gravad lax. Förra året saluförde de även dekorationer som visade sig sälja väldigt bra. När jag besökte butiken ett par dagar efter midsommar fanns endast ett paket pappersservetter med svenska flaggor kvar, samt några få bordsflaggor och flaggor för balkong. Ett exemplar av den engelska översättningen av boken *Svenska traditioner* (Swahn 2014) låg uppslagen vid visitkorten på ett litet bord direkt innanför dörren.

I boken står att läsa om bakgrunden till det svenska midsommarfirandet, Johannes döparens dag, midsommarstångens tyska ursprung och midsommarnattens kärleksmagi. Jan-Öjvind Swahn

skriver att ”det moderna midsommarfirandets meny med matjesill och nypotatis, följda av jordgubbar och glass” inte är speciellt gammal. Sillen var förr vardagsmat och i stället åts filbunke eller lutfisk vid denna tid. Färskpotatis åts inte heller eftersom det skulle varit slöseri med ”Guds gåvor på en tid när missväxt kunde drabba landet”. Med andra ord är den numera så viktiga sillen med nypotatisen en relativt modern företeelse.

För dem jag talade med på Mallorca var dock sillen den minsta gemensamma nämnaren när det gäller vilken mat som hör midsommar till. I kombination med nubbe var det enligt flera det enda som behövdes när de träffade andra för att fira midsommar. Dessa andra var också huvudsakligen svenskar. När Mattias valde att introducera midsommar för sin dotters pojkvän med familj skedde det, som nämnts, inte på själva midsommarafton eller midsommardagen och när de jag träffade på minglet berättade om sina planer för midsommar så inbegrep det uteslutande svenska vänner och familj.

När det gäller midsommarfirande så tycks det (på Mallorca) alltså ske, som i Sverige, på midsommarafton och vis mån på midsommardagen. Det är dessutom en tradition för de som positionerar sig som svenskar. På semesteranläggningen har visserligen alla gäster tillgång till ”den svenska bubblan”, även om de inte kan positioneras som svenska och därför inte heller förväntas veta hur midsommarfirandet ska gå till. I så motto är traditionen också tvingande för de som ingår i gruppen svenskar och som är förpliktigade att ta ansvar för traditionen, praktisera den och föra den vidare.

Men om en tradition inte upplevs som angelägen och betydelsefull, eller om den inte fyller någon funktion för dem som utövar den, kommer den att upphöra. Vilka inslag och vilket innehåll som ingår i traditionen och som ska föras vidare är alltså överenskommelser som förändras över tid.

Att midsommarfirandet i Sverige bör ske utomhus för att välkomna sommaren var inget som framhölls av de jag träffade på Mallorca, vilket troligen beror på att vädret där gör att utomhusätande tillhör vardagligheterna. Med andra ord var själva platsen för firandet inte

viktig att framhålla för dem jag talade med, såsom den ofta är när det gäller midsommarfirande i Sverige. Marianne, som 2023 svarade på en frågelista om att fira högtider, skriver att hennes senaste midsommar blev ”som drömmen om den ultimata midsommarhelgen” eftersom de inte hastigt behövde ”plocka ihop måltiden för att söka skydd från regnet”, som de gjort under så många midsomrar (dagf02382).

Gemensamt för alla jag talade med på Mallorca var dock att firandet skulle ske på midsommarafton och i viss mån på midsommardagen och de talade om glädjen i det gemensamma firandet, ofta oavsett vad som ingick i det. När jag frågade Olivia vad hon vill bevara av midsommartraditionen till framtiden sa hon att hon ”hoppas ju verkligen att den här gemenskapen, det här sättet att umgås finns kvar”. För henne handlar det inte främst om ”själva krans-mat-och-dans-grejen”, utan om att ”man anstränger sig lite för den dagen” för ”alla är ansvariga för en fin dag tillsammans”.

Traditioner med mycket gemensamt

När jag inledde mitt fältarbete på Mallorca var jag intresserad av att undersöka hur svenskar som bor där integrerade midsommar och Sant Joan. Jag trodde alltså att traditionerna skulle vara mer sammanblandade än de visade sig vara. För dem jag talade med verkade midsommarfirande och Sant Joan-firande vara två helt olika saker. De båda traditionerna hölls alltså isär och mycket sällan nämndes den gemensamma kopplingen till Johannes döparens dag. Detta trots att det finns likheter mellan och förutsättningar för att integrera svensk midsommar med katalanskt Sant Joan-firande.

Eldar är en central del av Sant Joan-firande. De ingår inte längre i svenskt midsommarfirande, men har tidigare varit en viktig del som numera förflyttats till Valborgsfirande. Folklivsforskaren Vera Forsberg skriver på 1950-talet att när vi ”börjar syna våra svenska midsommartraditioner närmare i sömmarna”, finner vi ”att de liknar bruken i åtskilliga länder”. Forsberg skriver också att människans ”äldsta symbol för solen är elden, och i eldens teck-

en har midsommaren en gång firats över hela Europa” (Forsberg 1953:145–146). Jan-Öyvind Swahn menar att det tändes ”värmande eldar ute i det fria” på midsommar för att ”göda solen på årets längsta dag” (Swahn 2014:65).

Ett annat namn för Johannes är Hans, och i Danmark och Norge kallas midsommarhelgen Sankt Hans. Där och i delar av Finland samlas man kring stora bål på midsommarafton, en gammal allmänuropeisk tradition känd sedan 500-talet. Midsommareldar tändes även i de gamla norska landskapen Bohuslän, Jämtland och Härjedalen och i de danska provinserna Skåne och Blekinge fram till senare delen av 1800-talet och in på 1900-talet.

Inte bara förekomsten av eldar gör att det finns historiska och samtida paralleller mellan midsommar- och Sant Joanfirande. Nedanför den mäktiga och centralt placerade katedralen i Palma inleds Sant Joan-firandet med underhållning, uppträdande och danslekar. På en stor scen framträder artister och i området kring scenen pågår mängder av aktiviteter för barn och vuxna, bland annat ringdans med rörelser som faktiskt liknar dansen ”små grodorna”.

Andra paralleller mellan Sant Joan och midsommar gäller processionen (Sant Joan med Nit de Foc och midsommar med bärandet av midsommarstången), samt nattens magiska potential. Olaus Magnus berättar att de nordiska folken vid Johannes döparens dag gick omkring på de blomstrande fälten och uttalade böner och lade kors av löv på åkern. Redan på de äldsta runstavarna förekommer en gren som tecken på midsommar (Bringéus 1999:81; Svensson 1938:79–80). Folklivsforskaren Ebbe Schön skriver att midsommar ”var erotikens högtid” (1989:78) och Julius Ejdestam noterar att i Östergötland hängde kärlekskransen högst i midsommarstången (1971:108).

Midsommarnatten är i Sverige en av årets ljusaste nätter och enligt folktron fylld av magi och övernaturliga väsen. Att dricka källa var en folklig sed kring midsommar i hälso- och lyckobringande syfte. Även midsommarnattens dagg ansågs ha en undergörande verkan. Det påstås att man klädde av sig naken och rullade sig i daggen eller

samlade in dagg i lakan och skjortor. Edvard Olson berättar i en uppteckning från år 1926 att ”kvinnfolken skulle vara nakna, när de drog dagg med säcken” (ifgh00706:17).

Den som ville drömma om sin tillkommande kunde även prova att äta drömgröt kokad på mjöl, vatten och väldigt mycket salt. Den som i drömmen lindrade törsten med vatten var den blivande maken eller maken. Vanligt var också att i tystnad plocka ett visst antal blommor, hoppa över lika många gårdsgårdar och placera blommorna under huvudkudden för att sedan i drömmen få träffa den tilltänkte. Edvard Olson berättar:

Om midsommar plockades nio slags blommor på nio olika åkrar, om dessa lades under huvuddynan så fick den som låg se sin tillkommande, samt även hur hennes framtid skulle bli, intet fick yttras eller talas under tiden. (ifgh00706:16)

Även Anna Jansson berättar i en uppteckning gjord 1932 att på midsommarafon skulle de ”baka salta pannkakor och äta, samt plocka nio sorters blomster och sova på”.

Då drömde man sedan på natten om sin tillkommande. Men de fick icke lov att säga något när de bakade och åt pannkakor eller när de plockade blommor och de fick icke dricka något. (ifgh02993:21)

Även om få personer var övertygade om magins kraft har denna och andra magiska ritualer kommit att bli traditioner som årligen genomförs. I Sverige är det fortfarande många ungdomar som plockar blommor och lägger under huvudkudden i hopp om att drömma om den rätte, medan de unga på Mallorca hoppar över brasorna ett udda antal gånger och dyker i vågorna efter mynt i avsikt att rena sig inför kommande år. Både vatten och mynt var också delar av äldre tids midsommarfirande i Sverige, då ungdomar sprang barfota i dagg, besökte heliga källor och offrade en slant i hopp om att få hålla sig frisk.

I *Svenska traditioner* skriver Jan-Öjvind Swahn att det bara är ”Sverige och Finland som firar midsommar så grundligt att det mo-

tiverar en extra helgdag att ta igen sig på efter nattvaket” (1998:63). Med tanke på hur Nit de Foc firas i Palma bör nog även Mallorca inkluderas i gruppen med grundliga firanden. Inför 2014 års firande skriver *Mallorcanytt* att när klockan närmar sig elva är det dags för fyrverkerier och Correfoc, ”där dansande djävlar, iklädda skräckinjagande masker, uppträder med eld i alla former.” Fyrverkeriet detta år var hela 60 minuter långt och närmare 5000 pjäser och 130 kilo krut gick upp i rök.

Inte bara det grundliga firandet har midsommar respektive Sant Joan gemensamt utan även synen på traditionerna som viktiga för nationellt identitetsskapande. Liksom författaren Arne Norlin, vilken nämndes inledningsvis, är det många svenskar som hellre skulle se midsommar som Sveriges nationaldag än den 6 juni. En av dessa är den person som beskrev midsommarfirande som en urgammal tradition. Hon förstår inte varför vi ska ha ”en annan nationaldag” än midsommar (dagf1006).

Trots att det i samtalen på Mallorca och i folkminnessamlingarnas uppteckningar framkommer att de flesta är medvetna om att midsommar firas på lite olika sätt i olika sammanhang tycks kunskap om potentiella inslag i midsommarfirande vara en del av positionen som svenskt. Ett exempel på detta är att elever i årskurs 6 i de nationella proven på 2020-talet uppmanas att beskriva sitt midsommarfirande. Ett annat exempel är de mycket starka reaktionerna på debattören och författaren Alex Shulmans artikel i *Dagens Nyheter* den 20 juni 2022 där han argumenterar för att vi som han skriver ”borde ta chansen att sluta fira midsommar en gång för alla” (DN.se).

För Kataloniens del tycks Sant Joan inta en position som liknar den midsommar har för Sverige och de som positionerar sig som svenskar (se t.ex. Alland 2006; Noyes 2003; 2021). Många av de som lever i Katalonien och kämpar för regionens självständighet skulle vilja utnämna Sant Joan till Kataloniens nationaldag (Castellví i Girbau 2015). Detta ger en förklaring till att traditionerna inte blandas, de har kommit att handla om (och ägas av) en specifik grupp. Om midsommarfirande då är ett sätt att skapa och framhålla

svenskheter blir det svårt att inkorporera element som anses spanska eller katalanska i firandet.

Avslutning

I den här artikeln har jag undersökt hur personer som positionerar sig som svenska och som lever och bor helt eller delvis på Mallorca firar midsommar. En tradition är, som jag skrev, en symbolisk konstruktion med vilken människor i nuet etablerar samband med det förflutna och ger vissa kulturella former värde och auktoritet. För de Mallorcaboende svenskar som firar midsommar är den minsta gemensamma nämnaren maten de äter och att de gör det tillsammans med andra svenskar. Om barn deltar i midsommarfirandet ingår ofta fler element, kanske en löv- och blomstersmyckad midsommarstång, kransar i håret, jordgubbar och danslekar.

Som jag också skrev går det att betrakta midsommarfirande som en tradition och som ett kulturarv. Betraktad som ett kulturarv riktas blicken mot midsommarfirandets kopplingar till nationen Sverige och till svenskheter. I artikeln har jag velat visa att när traditionen att fira midsommar flyttas från sitt lokala sammanhang i Sverige till Mallorca, tycks den också med nödvändighet inbegripa personer som positioneras som svenskar för sitt genomförande. Detta förklarar varför svenskar boende på Mallorca sällan bjuder in icke-svenskar till midsommarfirande eller deltar i det lokala Sant Joan-firande. Detta trots att traditionen är en av de viktigaste på ön och att en jämförelse mellan midsommar- och Sant Joan-firande visar att traditionerna innehåller flera liknande element, och därför lätt skulle kunna sammanfogas till en gemensam tradition. Det främsta skälet till att midsommar och Sant Joan hålls isär är således att de är viktiga i skapandet och upprätthållandet av nationell identitet för svenskar respektive katalaner. Midsommarfirande på Mallorca blir ur ett sådant perspektiv också ett illustrativt exempel på hur en tradition kan användas för att förstärka gemenskap och tillhörighet, i det här fallet för de som positioneras som svenska.

Käll- och litteraturförteckning

Arkiv

Institutet för språk och folkminnen, avdelningen för arkiv och forskning
i Göteborg:

dagf1006: Svar på frågelistan om nationaldagen, 2014

dagf02382: Svar på frågelistan om att fira högtider, 2023

dagf02384: Material från fältarbete på Mallorca, juni 2023

ifgh00706: Uppteckning av Carl-Martin Bergstrand, 1926

ifgh02993: Uppteckning av Martin Sandberg, 1932

Webbplatser

Fastighetsbyrån: Därför vill så många svenskar bo på

Mallorca – Fastighetsbyrån Spanien: <https://www.fastighetsbyran.com/sv/spanien/leva-bo/mallorca/>

[darfor-vill-sa-manga-svenskar-bo-pa-mallorca](https://www.fastighetsbyran.com/sv/spanien/leva-bo/mallorca/darfor-vill-sa-manga-svenskar-bo-pa-mallorca)

Majorca Daily bulletin: The fiery climax to Palma's fiestas: <https://www.majorcadailybulletin.com/enjoying-mallorca/whatson/fiestas-fairs/the-fiery-climax-palma-fiestas.html>

Majorca Daily bulletin: The fiery climax to Palma's fiestas: <https://www.majorcadailybulletin.com/enjoying-mallorca/whatson/fiestas-fairs/the-fiery-climax-palma-fiestas.html>

[majorcadailybulletin.com/enjoying-mallorca/whatson/fiestas-fairs/the-fiery-climax-palma-fiestas.html](https://www.majorcadailybulletin.com/enjoying-mallorca/whatson/fiestas-fairs/the-fiery-climax-palma-fiestas.html)

[the-fiery-climax-palma-fiestas.html](https://www.majorcadailybulletin.com/enjoying-mallorca/whatson/fiestas-fairs/the-fiery-climax-palma-fiestas.html)

Mallorcanyheter: Midsommar och mer | Mallorca Nyheter: <https://mallorcanyheter.com/midsommar-och-mer/>

mallorcanyheter.com/midsommar-och-mer/

Mallorcanytt: <https://mallorcanytt.com/>

<https://mallorcanytt.com/>

See Mallorca: Nit de Foc, Mallorca (Majorca): <https://www.seemallorca.com/events/calendar/nit-de-foc>

[com/events/calendar/nit-de-foc](https://www.seemallorca.com/events/calendar/nit-de-foc)

Svenskar i världen (sviv): Kartläggningen av utlandssvenskar – Svenskar i

Världen: <https://www.sviv.se/opinion/kartlaggning/>

<https://www.sviv.se/opinion/kartlaggning/>

Svenska skolan, Palma de Mallorca Hem - Svenska Skolan Mallorca:

<https://www.svenskaskolanmallorca.com/>

<https://www.svenskaskolanmallorca.com/>

Wikipedia: Correfoc – Wikipedia: <https://sv.wikipedia.org/wiki/Correfoc>

<https://sv.wikipedia.org/wiki/Correfoc>

Litteratur

Alland, Alexander 2006. *Catalunya, One Nation, Two States: An*

Ethnographic Study of Nonviolent Resistance to Assimilation. New York:

Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230603172>

- Anthias, Floya 2012. Transnational mobilities, migration research and intersectionality: Toward a translocational frame. *Nordic Journal of Migration Research* 2(2), s. 102–110. <https://doi.org/10.2478/v10202-011-0032-y>
- Anthias, Floya 2020. *Translocational Belongings: Intersectional Dilemmas and Social Inequalities*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203730256>
- Ashworth, G. J., Graham, B. J. & Tunbridge, J. E. 2007. *Pluralising pasts: heritage, identity and place in multicultural societies*. London: Pluto Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt18mvnhw>
- Briggs, Charles L. 2020. Moving beyond ‘the Media’: Critical Intersections between Traditionalization and Mediatization. *Journal of Folklore Research* 57(2), s. 81–117. <https://doi.org/10.2979/jfolkrese.57.2.03>
- Bringéus, Nils-Arvid 1999. Årets festdagar. Stockholm: Carlssons.
- Bronner, Simon J. 2000. The Meaning of Tradition: An Introduction. *Western Folklore*, Vol. 59(2), s. 87–104. <https://doi.org/10.2307/1500154>
- Castellví i Girbau, Jordi 2015. La gènesi del significat en un ritual: les fogueres catalanistes de la Nit de Sant Joan de 1906 i 1907 (The genesis of meaning in a ritual: the Midsummer Eve bonfires of 1906 and 1907) *Quaderns-e*, 20(2), s. 19–35.
- Edson, Gary 2004. Heritage: Pride or passion, product or service? *International Journal of Heritage Studies*, Vol. 10(4), s. 33–348. <https://doi.org/10.1080/1352725042000257366>
- Ejdestam, Julius 1971. *Våra folkfester*. Rabén & Sjögren.
- Eriksen, Anne 1994. “Like before, just different”: Modern Popular Understandings of the Concept of Tradition. *Arv*, Vol. 50, s. 9–24.
- Forsberg, Vera 1953. *Majstång och julgran: Våra helgseder*. Stockholm: KF:s bokförlag.
- Frykman, Jonas 1999. Barndomens moderna traditioner. *Kulturen 1999: Perspektiv på traditionen*, s. 175–186.
- Gunnell, Terry (red.) 2007. *Masks and mumming in the Nordic area*. Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.
- Handler, Richard & Linnekin, Jocelyn 1984. Tradition, Genuine or Spurious. *The Journal of American Folklore*, Vol. 97(385), s. 273–290. <https://doi.org/10.2307/540610>

- Hobsbawm, Eric & Terence Ranger (eds.) 2020 (1983). *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107295636>
- Mattsson, Katarina 2005. Diskrimineringens andra ansikte – svenskhet och ”det vita västerländska”. I *Bortom Vi och Dom: Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. de los Reyes, Paulina och Kamali, Masoud (red). Stockholm: 2005:41.
- Norlin, Arne 2023. *Allt om våra högtider: Från jul till Halloween*. Stockholm: Lind & Co.
- Noyes, Dorothy 2003. *Fire in the Placa: Catalan Festival Politics After Franco*. University of Pennsylvania Press.
- Noyes, Dorothy 2009. Tradition: Three Traditions. *Journal of Folklore Research*, Volume 46(3), s. 233–268. <https://doi.org/10.2979/jfr.2009.46.3.233>
- Noyes, Dorothy 2021. Festival and the Shaping of Catalan Community. I *A Companion to Catalan Culture*. Dominic Keown (ed.). Boydell & Brewer, s. 211–232. <https://doi.org/10.2307/j.ctv24tr8nx>
- Oring, Elliot 2013. Thinking through Tradition. I *Tradition in the Twenty-First Century: Locating the Past in the Present*. Trevor J. Blank & Robert Glenn Howard (eds.) Boulder Colorado: Utah State University Press, s. 22–48. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt4cpgp0.5>
- Ronström, Owe 2010a. Fiddling with pasts: from tradition to heritage. I *Crossing Over: Fiddle and Dance Studies from around the North Atlantic 3*. Ian Russell & Anna Kearney Guigné (eds.). Aberdeen: University of Aberdeen, s. 265–282.
- Ronström, Owe 2010b. Årsfester och livshögtider. I *Gotlandsakademiker tycker om...* Adri De Ridder & Åker Sandström (red.). Visby: Gotland University Press, s. 9–22.
- Schulman, Alex 2022. Vi borde ta chansen och avskaffa midsommar. *Dagens Nyheter*, 20 juni 2022. (<https://www.dn.se/sverige/alex-schulman-vi-borde-ta-chansen-att-sluta-fira-midsommar-en-gang-for-alla/>)
- Schön, Ebbe 1989. *Folktrons år: Gammalt skrock kring årsfester, märkesdagar och fruktbarhet*. Stockholm: Rabén Prisma.
- Skott, Fredrik 2013. *Påskkäringar: Från trolldomstro till barnupptåg*. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen.

- Swahn, Jan-Öjvind 2012. *Swedish traditions*. Bromma: Ordalaget Bokförlag.
- Swahn, Jan-Öjvind 2014. *Svenska traditioner*. Bromma: Ordalaget Bokförlag.
- Svensson, Sigfrid 1938. Årsfester i Sverige och Svensk-Finland. I Årets högtider, nordisk kultur XXII. Stockholm: Albert Bonniers förlag, s. 64–88.

Noter

- 1 Arbetet med denna artikel har delvis skett med finansiering från Sverigekontakt (Dnr 260-22 1141).

Summary

In the Swedish bubble: Swedishness and celebrating midsummer in Mallorca

Around the world, John the Baptist's Day is celebrated, such as St. John in Ireland, St. Hans in Norway, and San Juan in Spain (Sant Joan in Catalan) and midsummer in Sweden. This article focuses on how people who identify as Swedish and live wholly or partially in Mallorca celebrate Midsummer and the local tradition of Sant Joan. Do they integrate the traditions, or do they keep them separate? Which elements do they consider important, and which are less significant? How are these linked to Sweden and Swedishness?

The article is based on material collected during fieldwork in Mallorca in June 2023, as well as on material from folklore archives and websites describing Midsummer and Sant Joan celebrations.

In the article, tradition is considered a process of interpretation, where meaning is assigned in the present by referencing the past. The concept of tradition is combined with the concept of social positioning, which draws attention to Swedishness as a position that can be assumed by (and assigned to) some and not others.

For Swedes living in Mallorca who celebrate Midsummer, the common denominator is the food they eat and the fact that they do so together with other Swedes. If children are involved in the Midsummer celebration, additional elements are often included, such as a maypole decorated with leaves and flowers, flower crowns, strawberries, and traditional dances.

Swedes living in Mallorca seem to rarely participate in the local Sant Joan celebrations, even though this tradition is one of the most important on the island. A comparison between Midsummer and Sant Joan reveals that the traditions share several similar elements, which could easily be combined into a single tradition. However, Midsummer and Sant Joan are kept separate, likely because they play a key role in the creation of national identity for Swedes and Catalans, respectively.